

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף סז

גלגול הקדש פוטר: אם נילושה עיסה ביד הקדש ואח"כ נפדית, פטורה מהפרשת חלה. (העיסה מתחייבת בהפרשת חלה בשעת הלישה).

דתנן: וכפי שלמדנו במשנה במס' חלה - אשה שהקדישה את עיסתה לפני הלישה, ואח"כ פדתה אותה, ואח"כ לשה אותה, חייבת בחלה, כיון שבשעת הלישה היא היתה חולין. וכן אם הקדישה את העיסה לאחר הלישה ואח"כ פדתה אותה, חייבת בחלה, כיון שבשעת הלישה היא היתה חולין. אבל אם הקדישה את העיסה לפני הלישה, והגזבר של הקדש לש אותה, ואח"כ פדתה אותה, פטורה מחלה, כיון שבשעת הלישה היא היתה פטורה, משום שהיא היתה שייכת להקדש באותה שעה.

בעי רבא: אם גוי לש עיסה, האם היא מתחייבת בחלה?

רבא מבאר את הספק:

מיתנא תנן: למדנו במשנה במס' חלה - גר שהתגייר והיתה לו עיסה, אם העיסה נילושה לפני שהתגייר פטור מהפרשת חלה, ואם נילושה לאחר שהתגייר חייב בהפרשת חלה, ואם יש ספק האם היא נילושה לפני שהתגייר או לאחר שהתגייר חייב בחלה, לפי שספק דאורייתא לחומרא.

הצד שלישת גוי פוטרת מחלה:

הא מאן קתני לה: המשנה הזאת שפוטרת עיסה של גוי מחלה היא כדברי הכל, ואפילו רבי מאיר ורבי יהודה שמחייבים במירוח גוי (כפי שלמדנו לעיל סו:). כאן הם פוטרם, לפי ששם לגבי מירוח נאמר בתורה "דַּגְנָךְ" שלוש פעמים, והכלל הוא ש'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות', כלומר "דגנך" הוא מיעוט, שרק המירוח שלך חייב במעשרות ולא מירוח של הקדש, ונאמר עוד פעמיים "דגנך" למעט מירוח של גוי, אבל כיון שיש שני מיעוטים הרי ש'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות' וא"כ זה בא לרבות שאפילו מירוח של גוי חייב במעשרות, אבל כאן לגבי חלה

נאמר רק פעמיים "עֲרִיסְתְּכֶם" (= "עריסה" היא עיסה), אחד נאמר כדי לדרוש ששיעור העיסה החייבת בחלה הוא כשיעור העיסה שבני ישראל עשו במדבר, והשני נאמר כדי לדרוש שרק עריסותיכם חיבות בחלה ולא עריסת גוי. נמצא שלדעת כולם לישת גוי פוטרת מחלה.

הצד שלישי גוי אינה פוטרת מחלה:

או דלמא: או שהמשנה במס' חלה היא בדעת רבי יוסי ורבי שמעון, שכשם שהם פוטרים מירוח גוי ממעשרות כך הם פוטרים לישת גוי מחלה, אבל רבי מאיר ורבי יהודה לומדים בגזירה שווה שלישי גוי אינה פוטרת מחלה, שנאמר לגבי מעשר "רִאשִׁית דְּגִנְךָ" ונאמר לגבי חלה "רִאשִׁית עֲרִיסְתְּכֶם חֲלָה תְּרִימוּ תְּרוּמָה", כשם שמירוח גוי אינו פוטר ממעשר כך לישת עיסה של גוי אינה פוטרת מחלה.

אמר רבא יהא רעוא דאחזיה כחילמא: יהי רצון שאראה בחלום האם לישת גוי פוטרת מהפרשת חלה או לא.

רבא פושט את הספק:

הדר אמר רבא: לסובר שמירוח גוי פוטר ממעשרת, הרי שלישי גוי פוטרת מחלה, ולסובר שמירוח העובד כוכבים אינו פוטר ממעשרות, הרי שלישי גוי אינה פוטרת מחלה.

איתיביה רב פפא לרבא: גוי שהפריש שה בשביל פדיון פטר חמור (שנולד לו חמור בכור, ומצוה לפדותו בשה), ואחר כך הוא התגייר. או גוי שלש בצק והפריש חלה, והתגייר. מודיעים לו שהוא פטור מלפדות את חמורו וכן מלהפריש חלה על עיסתו. ולכן החלה שהפריש נאכלת לזרים, ומותר לו לעבוד בחמור ולגזוז אותו. (אבל ליהודי היה אסור להנות מהחמור עד שיפדו אותו). עד כאן הברייתא.

רב פפא מדייק: הא תרומתו אסורה! והא האי תנא דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר וגלגול עובד כוכבים פוטר! הברייתא לא אמרה שאם הגוי הפריש תרומה היא מותרת, משמע שהיא אסורה. ואם כן מצאנו תנא שאומר שמירוח גוי אינו פוטר מתרומה ומעשרות, אבל גלגול עיסה של גוי כן פוטר מחלה. שלא כדברי רבא שתלה זה בזה, שאם מירוח שלו מחייב במעשרות גם הגלגול שלו מחייב בחלה!

ועוד, איתיביה רבינא לרבא: גוי שהפריש חלה מתבואת הארץ (וכ"ש מתבואת חו"ל), או שהפריש תרומה מפירות חו"ל, מודיעים לו שהוא פטור מההפרשות הללו. ולכן חלתו נאכלת לזרים, ותרומתו אינה 'מדמעת' - אם היא התערבה בפירות חולין התערובת מותרת. (אבל תרומה אמיתית שהתערבה בפירות חולין, ואין מאה חולין כנגדה, הופכת את כל התערובת ל"מדומעת" ואוסרת אותה).

רבינא מדייק: הא תרומתו בארץ אסורה ומדמעת! והא האי תנא דאמר מירוח העובד כוכבים אינו פוטר, גלגול העובד כוכבים פוטר! הברייתא לא נקטה גם תרומה של גוי מתבואת הארץ, משמע שאם הפריש תרומה מגידולי הארץ אכן היא תרומה. מצאנו תנא הסובר שמירוח גוי אינו פוטר אך גלגול גוי פוטר. שלא כרבא!

תירוץ: מדרבנן גזירה משום בעלי כיסים: באמת הברייתות הללו האומרות שגוי שגלגל פטור מחלה, סוברות גם שגוי שמירח פטור ממעשרות. אלא שרבנן גזרו שהמירוח שלו מחייב במעשרות, משום אנשים עשירים שהיו רוצים להפטר מלהפריש תרומות ומעשרות, והיו מקנים את התבואה שלהם לגוי כדי שהגוי יעשה מירוח, ואחר כך היו קונים ממנו את התבואה בחזרה.

קושיא: אי הכי אפי' חלה נמי: אם כן גם בחלה נחשוש שהעשירים ירצו להפטר מלהפריש חלה ויקנו את העיסה לגוי, ולכן נגזר גם בגוי שגלגול עיסתו מחייב בחלה. **תירוץ: אפשר דאפי' לה פחות מחמשת רבעים קמח ועוד:** בכל מקרה אפשר להפטר מהפרשת חלה, על ידי אפייה בכמויות קטנות, כי רק כמות של 'חמשת רבעים קמח ועוד' מחיבת בחלה. ולכן הרוצה להיפטר, לא יעשה זאת באיסור אלא בהיתר.

קושיא: תרומה נמי: גם בתרומה יש דרכים להפטר מהפרשה בהיתר! כדלהלן.

דאמר רבי אושעיא - מערים אדם על תבואתו: יכול אדם 'להערים' ולהכניס את התבואה לביתו במוץ שלה (- עוד לפני הדישה) כדי להאכיל את בהמתו, ואז התבואה פטורה ממעשר.

[הרחבת הביאור: תבואה ופירות שצמחו, מותרים באכילת ארעי עד שתגמר מלאכתם (גמר מלאכה' זהו 'המירוח'). ואז הינם 'טבלי' ואסורים באכילה עד שיפרישו מהם מעשרות. אמנם

גם לאחר שנגמרה מלאכתם הם פטורים ממעשר 'עד שיראו פני הבית' כלומר עד שיכנסו לבית.

ולכן אם הכניסם לבית לפני 'המירוח' הם פטורים ממעשר, אף אם אחר כך ימרח אותם בבית, משום שהם לא נכנסו דרך פתח הבית לאחר 'גמר מלאכה' - המירוח].

אי נמי דעייל לה דרך גגות ודרך קרפיות: כאמור תבואה ופירות שצמחו מותרים באכילת ארעי, עד שתגמר מלאכתם, וגם 'יראו פני הבית' כלומר שיכנסו לבית. ודוקא שיכנסו דרך הפתח, ולא דרך הגג או חצר אחורית (= קרפף). ולכן אם הנכיסם דרך הגג או הקרפף הם פטורים ממעשרות.

תירוץ: התם בפרהסיא זילא ביה מילתא, הכא בצניעא לא זילא ביה מילתא: הפתרונוות להפטר מתרומה הם דברים שנעשים בפרהסיא, ואדם מתבייש לעשות אותם, ולכן הוא יעדיף לעשות את ההערמה עם הגוי. מה שאין כן בחלה, הפיתרון ללוש כמות קטנה של בצק נעשה בצנעה באין רואים.

משנה: בא לו לעשרון: המשנה ממשיכה את סדר הבאת מנחת העומר.

אחרי שיש לנו עישרון סולת, לוקחים אותו ונותן שמן בכלי (ע"ה המילה "עליו" נמחקת שטמ"ק), וכן נותן לבונה בכלי, ואחר כך נותן את הסולת בכלי, ושוב יוצק שמן על הסולת, ובולל את הכל.

לאחר מכן עושה למנחה תנופה (= מוליך ומביא מעלה ומוריד), והגשה (= מגיש את הכלי ונוגע בקרן דרומית מערבית של המזבח). לאחר מכן הכהן עושה 'קמיצה', ומקטיר את הקומץ על המזבח. ושאר המנחה נאכלת לכהנים.

משקרב העומר: מיד לאחר שהקריבו את העומר, היו החנויות שבשווקי ירושלים מלאים בקמח קלי מהתבואה החדשה. כי בעלי השדות היום קוצרים וטוחנים אותם לפני הקרבת העומר. ונחלקו רבי מאיר ור' יהודה האם הם עשו זאת ברצון חכמים או לא. והיינו האם יש לחשוש שמא יבואו לאכול מהתבואה החדשה לפני הקרבת העומר, או שלא.

גמרא: ולא גזר רבי יהודה דלמא אתי למיכל מיניה? האם רבי יהודה לא גזר שלא לקצור את התבואה החדשה לפני הקרכת העומר שמא יבוא לאכול ממנה? והרי לגבי חמץ הוא כן גזר! כדלהלן.

ורמינהו ר' יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר וכו': אם לא בדק את החמץ בזמנו (אור לארבעה עשר) יש לו זמנים נוספים שיכול לבדוק בהם. לדעת רבי יהודה ביום יד' בבוקר, ולאחר מכן בשעה שישית שהיא שעת ביעור החמץ. אך לאחר זמן זה לא יבדוק יותר. לדעת רבנן גם אם לא בדק בשעה שישית, יבדוק עד כניסת החג.

והיינו כי לדעת רבי יהודה חוששים שמא בתוך שהוא מתעסק לבדוק את החמץ יבוא לאוכלו לאחר זמן איסורו, ולדעת רבנן לא חוששים.

תירוץ: אמר רבה - שאני חדש, מתוך שלא היתרתה לו אלא על ידי 'קיטוף' זכור הוא: בקצירת התבואה אין חשש שיבוא לאוכלה, בגלל שאסור מהתורה לקצור את התבואה בכלי לפני העומר, ומותר רק לקטוף בידיים. ולכן השינוי הזה יזכיר לו את האיסור לאכול מהתבואה.